

ХРОНИКА И БЕЛЕШКИ

МЕГУНАРОДЕН СИМПОЗИУМ „ВОЈНАТА И КУЛТУРАТА 1939—1945“ ВАРШАВА, 6—8 СЕПТЕМВРИ 1977 ГОДИНА

Од 6 до 8 септември 1977 година во Варшава се одржа меѓународен симпозиум на тема „Војната и културата 1939—1945 година“. Организатор на Симпозиумот беше Комисијата за историја на Втората светска војна и Институтот за историја при Полската академија на науките, а под покровителство на проф. д-р Хенрих Јаблонски, претседател на Државниот совет на Народна Република Полска.

На научниот собир зедоа учество 61 научен работник од 22 земји и тоа од: Австрија, Австралија, Бугарија, Чехословачка, Белгија, Италија, Југославија, Камерун, Канада, Луксембург, Германската Демократска Република, Сојузна Република Германија, СССР, САД, Унгарија, Финска, Франција, Холандија, Швајцарија, Израел, Велика Британија и Романија и 96 од Полска.

Според програмата на организаторот, првиот ден беше посветен на темата: Културата во земјите од Третиот рајх. Затоа, по отворањето на меѓународниот симпозиум од д-р Станислав Лоренц уводно излагање за оваа општа тема изнесе д-р Хуберт Орловски. Всушност, Културата во Третиот рајх беше опфатена

во следните реферати: за улогата на културната политика на фашистичко-германскиот империјализам во годините на Втората светска војна и за борбата на германските антифашисти против германскиот вандализам (од Клаус Шеел) — потоа, Експанзијата на кинематографијата на Третиот рајх во годините на Втората светска војна (Богуслав Древијак); Фашистичкиот колонијализам и културата (Кум, а Н. думбе III Александар) и Буржоаските историчари за идеолошките функции на уметноста во нацистичка Германија (Л. Макарова и А. Марцалов).

Вториот ден од работата на Симпозиумот беше посветен на темата: Културниот живот на териториите окупирани од нацистите. Уводно излагање за оваа тема поднесе проф. д-р Александар Гијестор. Потоа, како и првиот ден, експертите одн. носителите на рефератите поднесоа свои резимеа и тоа: Третиот рајх и културниот живот во земјите окупирани од хитлеровците (Чеслав Мадајчик); Директиви на рајхсминистерството за просвета и пропаганда што се однесуваа на проблемот на културата во окупираните територии (д-р Елке Фре-

лих); Борбата на Тригоот рајх против австриската култура и австриското движење на отпорот (Виктор Сухи); Модел на полската култура во подпоље (Владислав Бартошевски); Визија на идната полска култура во годините на Втората светска војна (д-р Витола Станкевич); Музите под терор. Културниот живот во Холандија во годините под германска окупација (проф. Едвард Греневетд); Аспекти на културниот живот во Франција окупирана од хитлеровска Германија (Ив Менаже) и Народно-ослободителната борба во Југославија и културата 1941—1945 (проф. д-р Јован Марјановиќ, Перо Морача и Ѓорѓе Радишиќ).

Третиот ден од Симпозиумот беа разгледувани темите: Културата во Сојузничките земји со рефератите: Културниот живот во Велика Британија во годините на Втората светска војна (Антони Полонски) и Улогата на советската култура во победата над фашизмот (А. Максакова) и Културата во другите земји во годините на Војната-Политичката економија и фашизмот (Џанпасквеле) Сантомасимо); Финската култура во годините на Војната (Брита Ранта); Интелектуалниот живот во Унгарија во годините на Втората светска војна (Миклош Вашарели и др.) и Квебек 1945—1960. Културни промени (Жан Луј Рџа).

Во текот на трите дена во врска со рефератите се водеше богата дискусија. Во однос на рефератот на Ј. Марајновиќ, П. Морача и Ѓ. Радишиќ а во кој во основни црти беа опфатени сите гранки на културната дејност од периодот на Ослободител-

ната војна и Револуцијата кај сите југословенски народи зедао учество со свои реферати: акад. Михаило Апостолски на тема: Придонесот на НО војска на Македонија во афирмација на македонскиот јазик; проф. д-р Александар Спасов: Македонската книжевност настаната во текот на НО борба и д-р Миле Тодоровски: Првите македонски училишта на ослободената територија во 1943 година, додека рефератот на д-р Злата Кнезовиќ: Културата и уметноста како носители на морални пораки од НО борба, беше поделен пред почетокот на Симпозиумот.

Со спомнативе прилози во многу беше дополнет рефератот на југословенските експерти и посебно со проблеми од културната историја на македонскиот народ што претставуваше посебен придонес.

Бројните референти и кореференти во својата дискусија го имаа предвид основното гесло под кое се одржуваше овој научен собир: *Inter arma non silent Musae* (*Inter arma non silent Musae*). Но и при тоа, беа изнесени бројни мислења многу од нив и дивергентни за војната и културата посебно за таа од 1939 до 1945 година. Факт е дека за културата во периодот на Втората светска војна во едни реферати се говореше поаѓајќи од нејзиното поедноставување и како составен дел на пропагандата а во други — гледајќи го нејзиното најшироко и сеопфатно место и во условите на војната.

Во некои реферати и кореференти беа изнесени документирани примери за напорите на нацистичка Германија за уништу-

вање на културата на цели народи заради нивното физичко истребување (Лужичките Срби и други), но благодарение на отпорот на овие народи во тоа не се успеало.

Фашистичките и окупаторските земји според презентираната документација правеле обиди за ликвидирање на интелегенцијата на окупираниите народи, се служеле со денационализација, а преку програмите во училиштата го наметнувале фашистичкото влијание на место на културата на тие народи.

Беше покренат и проблемот за влијанието и пренесувањето на американската, канадската и другите културни достигнуања со војските на овие народи во Европа или повеќе можеби за пренесување на духот на демократијата од овие земји и сл.

Војната им дала инспирација на многу поети, писатели, композитори, сликари, скулптори и други уметници да создадат дела со кои го покривале духот на народот да истрае во борбата, но тие дела имаат траен карактер. Во условите на окупацијата културното творештво ја имало за основа вербата во победата над фашизмот.

Од наброените и уште многу други моменти што беа разгледувани се гледа дека на проблемот на културата во време на Втората светска војна ѝ се приоѓало од разни аспекти. Тоа значи се правеле напори да се објасни односот на војната и културата иако е познато дека фа-

шизмот настојуваше да ги уништи културните вредности на народите заради полесно нивно побрбување. Исто така научните работници се обидоа да дадат дефиниција што е култура и кое е нејзиното место токму во условите на Втората светска војна.

Имајќи ги предвид достигнуањата на научните работници во разни земји во проучување на културата на одделните народи како во текот на Војната така и во периодот пред и по неа, за нас во Југославија се наметнува проблемот да се продолжат и засилят истражувањата за односот на војната и културата, да се подготви една целосна библиографија за досегашните резултати на ова научно истражувачко поле како и да се одржат научни собири заради разјаснување на одделни проблеми.

Меѓународниот симпозиум „Војната и културата 1939—1945 година“ со учеството на така голем број еминентни научни работници од цел свет, со нивните квалификувани настапи, во целина ги исполни очекувањата и претставува драгоцен придонес на ова поле. Во тој контекст беше и придонесот на југословенските учесници на Симпозиумот. Зборникот со објавените прилози од овој еминентен научен собир ќе биде исто така посебен придонес.

Д-р Миле ТОДОРОВСКИ